

Liefde | Muzikale Meesterwerken | AVROTROS Klassiek I
AVROTROS Klassiek II | AVROTROS Vocaal
Radio Filharmonisch Orkest | Groot Omroepkoor

vrijdag 22 maart 2019, 20.15 uur
inleiding Huub Beckers, 19.30 uur

(Un)endliche Liebe: Erwartung & Eroica

Radio Filharmonisch Orkest

Markus Stenz dirigent

Nicola Beller Carbone sopraan

Felix Mendelssohn 1809-1847

Meeresstille und glückliche Fahrt in D opus 27 1828

Arnold Schönberg 1874-1951

Erwartung, monodrama opus 17 1909

voor sopraan en orkest

PAUZE

Ludwig van Beethoven 1770-1827

Derde symfonie in Es 'Eroica' opus 55 1803

Allegro con brio

Marcia funebre: Adagio assai

Scherzo: Allegro vivace

Finale: Allegro molto

De boventiteling bij *Erwartung* wordt verzorgd door **Jurjen Stekelenburg**

2

Nieuw seizoen Vrijdagconcert

Goed nieuws! Het nieuwe seizoensmagazine van het AVROTROS Vrijdagconcert 2019-2020 is uit. U kunt het krijgen bij de ingang, in de pauze en na afloop van het concert.

Uitzending

Alle luisteraars kunnen volop genieten als mobiele telefoons, horloges en gehoorapparaten geen geluid maken. Uitzending vanuit de zaal door Mark Brouwers.

→ WWW.NPORADIO4.NL

Word lid van
AVROTROS
Klassiek

AVROTROS, hofleverancier en voorvechter van klassieke muziek zoekt liefhebbers zoals jij! Geniet jij ook van programma's als het AVROTROS Vrijdagconcert en het Zondagochtend Concert? Wil je nog meer genieten van klassieke muziek? Dat kan! Word lid van AVROTROS Klassiek!

 avrotros
klassiek

Voor slechts **€ 7,50** per jaar

Secur klassiek talent en geniet van ieder voordeel! Meld je snel aan

www.avrotros.nl/klassiekbijavrotros

wolfgang Dit concert is te volgen via de

Wolfgang app. Met deze app krijgt het publiek in de zaal toelichting op Beethovens *Derde symfonie* via de eigen smartphone, zodat de concertbeleving wordt vergroot. Terwijl de musici spelen, biedt deze app uitleg en verhaal over wat er op dat moment in de muziek te horen is. Wolfgang is gratis te downloaden in de App Store en Google Store

→ WWW.WOLFGANGAPP.NL

Na het concert
is er gelegenheid om een drankje te nuttigen.

Ter herinnering aan Maurits Wijzenbeek

Op zondag 17 maart jl. is Maurits Wijzenbeek, altviolist in het Radio Kamer Orkest en de Radio Kamer Filharmonie, op 66-jarige leeftijd overleden. Hij was een markante, inspirerende persoonlijkheid, die muziek 'ademde' en die zich altijd met hart en ziel voor zijn collega's en voor jonge musici heeft ingezet. Wij zullen Maurits vreselijk missen en zijn met onze gedachten bij zijn gezins- en familieleden.

Namens het team van het Vrijdagconcert Astrid in 't Veld

EEN NIEUW SEIZOEN

AVROTROS Vrijdagconcerten

3

Poëzie en muziek

Volgens de Griekse mythologie huisden de negen muzen met hun vader Apollo op de berg Parnassos. In de serie AVROTROS Vrijdagconcert zijn zij in seizoen 2019-2020 weer bijeen: in veel concerten zijn poëzie, literatuur en muziek met elkaar verenigd. Berlioz liet zich voor *Harold en Italie* door Lord Byron inspireren, Benjamin Britten voor *Les illuminations* door Arthur Rimbaud. Ook in het werk van Johan Wagenaar, Richard Strauss, Alexander von Zemlinsky, Alphons Diepenbrock, Claude Debussy, Sergej Prokofjev spelen de letteren een belangrijke rol.

Hier gebeurt iets bijzonders

In seizoen 2019-2020 ligt de focus ook op Albert Roussel, vaak robuuster klinkend dan zijn Franse collega's Debussy en Ravel. Dat staat garant voor unieke concerten, net als de aandacht voor koorwerken van Daan Manneke en zelfs Francis Poulenc en Felix Mendelssohn. Een Nederlandse première van Sofia Goebaidoelina naast Haydn en Strauss, Britten naast Beethoven, Sibelius naast Walton: dat moet iets uitzonderlijks opleveren.

De combinatie van gekend repertoire met zelden gehoorde én nieuwe composities zorgt voor een fantastische sfeer in de zaal; iedereen voelt: hier gebeurt iets bijzonders. Dirigenten en solisten van naam nemen u mee in deze heerlijke wereld. Van Karina Canellakis, de nieuwe chef-dirigent van het Radio Filharmonisch Orkest, tot Alexander Vedernikov, van Vasily Petrenko tot Elim Chan. Violiste Leila Josefowicz en haar collega Simone Lamsma, bariton Henk Neven, de pianisten Nino Gvetadze en Ronald Brautigam. Het Groot Omroepkoor, Amsterdam Sinfonietta, de Nederlandse Bachvereniging... Mooier kan het weekend toch niet beginnen?

Bestellen

Abonnementen kunt u bestellen via WWW.TIVOLIVREDENBURG.NL/KLASSIEK.
Losse kaarten zijn vanaf 1 maart 2019 te koop via WWW.TIVOLIVREDENBURG.NL/KLASSIEK of via de kassa: (030) 231 45 44.
Bestelt u kaarten voor vier of meer concerten, dan krijgt u 15% korting.

Vrijdagconcerten in de Paasweek

4

vrijdag 12 april 2019, 20.15 uur
Inleiding Jaap Jan Steensma 19.30 uur

Johannes-Passion

Vox Luminis
Café Zimmermann
Lionel Meunier dirigent & bas

Raphael Höhn evangelist

Bach Johannes-Passion

Het Frans-Belgische Vox Luminis zal, onder leiding van zijn oprichter Lionel Meunier, samen met barokorkest Café Zimmermann Bachs Johannes-Passion uitvoeren. Sinds hun eerste optreden tijdens het Festival Oude Muziek 2015 heeft Vox Luminis internationaal een grote reputatie opgebouwd en behoren ze tot de publiekslievelingen van het festival.

vrijdag 19 april 2019, 20.15 uur
Inleiding Kees Wisse 19.30 uur

Moederliefde

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor
Marcus Creed dirigent

Salome Jicia sopraan
Elena Tsallagova sopraan
Angela Brower mezzosopraan
Yosep Kang tenor
Mika Kares bas

Mozart Adagio und Fuge
H. Andriessen Miroir de peine
Rossini Stabat mater

Aan het begin van dit programma is te horen hoe Mozart zijn eerste confrontatie met de muziek van Bach verwerkte tot een diepzinnig adagio en een van zijn spannendste fuga's. Het werd voor veel Weners anno 1788 een verbijsterende luisterervaring. Dan de liederencyclus Miroir de peine uit 1923 van Hendrik Andriessen. In de toonzetting van vijf Franse gedichten wordt het lijden van Christus verbeeld vanuit het perspectief van Maria. Een spiegel van smart, zoals het in de titel heet. Ook in het Stabat Mater van Rossini staat het lijden van Maria om haar zoon centraal: aanschouwelijke solo's, duetten, koren met en zonder orkest. De opera is nabij.

(Un)endliche Liebe: Erwartung & Eroica

Twee reuzen die op verpletterende wijze muziekgeschiedenis hebben geschreven delen vanavond het podium: Ludwig van Beethoven en Arnold Schönberg. Beethoven heeft het componeren in de gehele negentiende eeuw overheerst, Schönberg deed hetzelfde in de twintigste eeuw. Beethoven bereikte zijn status met meesterwerken die tot de top van de klassieke muziek behoren. Schönberg bereikte zijn status op een heel andere manier: hij was een geniale uitvinder. Zijn theorie over het componeren met twaalf gelijkwaardige tonen heeft een revolutie veroorzaakt in de twintigste-eeuwse muziek. Wonderlijk genoeg wordt de status van Schönberg als vernieuwer niet ondersteund door de bijbehorende erkende meesterwerken. Arnold Schönberg kennen we vandaag vooral door partituren die hij schreef voor hij zijn theorie ontwikkelde: *Gurrelieder*, *Pelleas und Melisande*, *Fünf Orchesterstücke*, *Erwartung*. Werken waarin hij koortsachtig op zoek is naar nieuwe wegen. Zowel *Erwartung* als de *Eroica* zijn het resultaat van ingrijpende persoonlijke ervaringen. Beethoven was als negentienjarige getuige van de Franse Revolutie. Daardoor werden zijn wereldbeeld en zijn componeren radicaal beïnvloed. De *Eroica* is totaal ondenkbaar zonder de strijdlustige klanken die de Franse Revolutie met zich meebracht. In het geval van Arnold Schönberg liggen de ervaringen in de persoonlijke sfeer. Een crisis in zijn prille huwelijk veroorzaakte een trauma dat hij in een moordend tempo van zich af schreef.

Twee reuzen die op verpletterende wijze muziekgeschiedenis hebben geschreven delen vanavond het podium: Ludwig van Beethoven en Arnold Schönberg.

Meeresstille und glückliche Fahrt – een reisverslag

Felix Mendelssohn-Bartholdy heeft als componist wel degelijk invloed uitgeoefend op tenminste twee generaties componisten, maar hij deed dat niet met revolutionaire ideeën. Zijn muzikale taal was gebaseerd op zijn idolen Bach, Händel en Mozart. Hij creëerde een eigen idioom waarin klankschoonheid, melodische en harmonische vindingrijkheid en een klassieke perfectie de hoofdrol spelen. Op die manier werd hij een rolmodel voor honderden Europese componisten. In Nederland zijn Johannes Verhulst, Bernard Zweers en zelfs Julius Röntgen ondenkbaar zonder de lessen die zij uit Mendelssohns schoonheidsideaal trokken. Felix werd geboren in een schatrijk milieu – zijn vader was bankier – en genoot een superieure opleiding. Scholen bezocht hij niet, privéleraren kwamen aan huis en op zondagen werd voor de jonge componist een bescheiden huisorkest georganiseerd waarmee hij zijn composities kon uitproberen. Op zijn achttiende schreef hij zijn eerste meesterwerk: de toneelmuziek bij Shakespeares *A Midsummer Night's Dream*. Zoals dat bij jonge mannen in zijn milieu gebruikelijk was maakte hij als adolescent een reis door Europa die hij niet alleen als schilderend, maar ook componerend beschreef. Zijn zeereizen inspireerden hem tot de ouverture *Meeresstille und glückliche Fahrt*, gebaseerd op de twee gelijknamige gedichten van Goethe. Meeresstille – kalme zee – was in de dagen van het zeilschip precies het omgekeerde van wat wij er ons nu bij voorstellen. Windstilte zorgt voor frustrerend afwachten. Zodra de wind opsteekt volgt de gelukkige afvaart. Dat is precies wat Mendelssohn uitbeeldt in deze tweedelige ouverture, die eigenlijk een symfonisch gedicht is.

FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY

Erwartung – een monodrama voor Mathilde Schönberg

Arnold Schönberg was net als Ludwig van Beethoven afkomstig uit een onbemiddeld milieu. Hij groeide op in het Zweites Bezirk, het deel van Wenen waar de Joodse bevolking huisde. Een gedegen opleiding in de muziek heeft hij nooit genoten. Hij was een doe-het-zelver die een altviool bespande met de snaren van een citer.

Arnold Schönberg was een doe-het-zelver die een altviool bespande met de snaren van een citer.

Met dat instrument meldde hij zich aan als cellist in een nieuw amateurorkest, opgericht door Alexander von Zemlinsky. Zemlinsky was maar een paar jaar ouder dan Schönberg, maar had een gedegen opleiding genoten als componist. Schönberg beschouwde Zemlinsky niet alleen als zijn enige leraar, hij leerde door hem ook zijn toekomstige echtgenote kennen, de zus van Alexander, Mathilde.

"Schönberg knutselt graag, bindt zijn eigen boeken en partituren in, heeft grote kamers gesplitst door houten wanden die overtrokken zijn met jute, waartegen boekenkasten opgesteld zijn en zijn eigen zeer interessante schilderijen zijn opgehangen – iedere kamer in een individuele kleurstelling en zijn eigen sfeer.

– Alma Mahler over de situatie van het jonge echtpaar Schönberg

Alma Mahler, de echtgenote van componist Gustav, gaf een aardige beschrijving van de situatie van het jonge echtpaar Schönberg. "Schönberg had zijn woning met de goedkoopste middelen tot iets heel zeldzaams en bijzonders gemaakt. Hij knutselt graag, bindt zijn eigen boeken en partituren in, heeft grote kamers gesplitst door houten wanden die overtrokken zijn met jute, waartegen boekenkasten opgesteld zijn en zijn eigen zeer interessante schilderijen zijn opgehangen – iedere kamer in een individuele kleurstelling en zijn eigen sfeer." Maar omdat de componist Schönberg door niemand begrepen werd zocht hij naar mogelijkheden om zijn overige talenten uit te buiten. Een van die talenten was de schilderkunst, en hij vond iets verderop in de straat in Richard Gerstl een getalenteerde leraar. Tussen Schönberg en Gerstl ontwikkelde zich een artistieke relatie, tussen Mathilde en de vier jaar jongere Richard kwam het tot een liefdesrelatie. Een relatie die volkomen uit de hand liep en resulteerde in de zelfmoord van Gerstl. Nadat Richard een aantal schilderijen verbrandde verhing hij zich op 4 november 1908 – naakt. Wat dat voor Mathilde Schönberg heeft betekend laat zich raden; Arnold schreef het gebeuren van zich af in een uitgecomponeerde nachtmerrie: *Erwartung* (Verwachting). De dichteres Marie ('Mitzi') Pappenheim leverde het libretto, waarin de componist de nodige wijzigingen aanbracht.

ARNOLD SCHÖNBERG

Klinkende nachtmerrie

Schönberg was in zijn momenten van inspiratie een onwaarschijnlijke snelschrijver: de basispartituur van *Erwartung* schreef hij neer in zeventien dagen – tussen 27 augustus en 13 september 1909. Een koortsachtige prestatie die frustrerend genoeg niet beloond werd door een uitvoering: pas in 1924 kwam *Erwartung* tot klinken. *Erwartung* is een klankgeworden nachtmerrie, die de muziekgeschiedenis op zijn kop heeft gezet. Richard Strauss had in *Salome* en *Elektra* de klankwereld behoorlijk opgeschud, maar wat Schönberg hier presteert grenst aan het ongelofelijke. Strauss merkte dan ook op dat Schönberg beter sneeuw kon gaan schuiven dan zich met componeren bezig te houden, een opmerking die Alma Mahler fijntjes aan de jonge componist doorfluisterde.

Erwartung – Synopsis

Marie Pappenheim leverde Schönberg een libretto met een kant-en-klare verhaallijn: een vrouw heeft haar minnaar gedood en is nu in staat van shock teruggekeerd naar het bos waar ze de misdaad heeft gepleegd. Uiteindelijk vindt ze het lichaam van de man en gaat ze een monoloog zowel als een fysieke confrontatie met hem aan. Zeer tot ongenoegen van Pappenheim is Schönberg in dit libretto gaan schrappen. Zo laat hij in het midden of de man door de vrouw is vermoord – hij kan ook door iemand anders zijn gedood of zelfmoord hebben gepleegd. Alle referenties aan concrete situaties zijn weggehaald zodat er niets anders overblijft dan een wanhopig gestamelde monoloog.

In drie korte scènes volgen we de vrouw op haar weg door het bos. In de eerste bevindt ze zich nog in de bosrand, op het pad dat haar hopelijk naar haar geliefde zal voeren. In de tweede scène is ze midden in het dichtbegroeide bos beland. Ze verbeeldt zich dingen te horen en zelfs te worden aangevallen. Ze struikelt over een boomstronk en denkt even dat het haar geliefde is, maar het blijkt een hallucinatie. In de derde scène heeft ze een open plek bereikt; wanneer ze ook daar niemand vindt zet ze haar zoektocht voort. De vierde scène is veruit de langste. In de verte ziet de vrouw een huis, waar ze haar geliefde meent te hebben ontmoet. Ze is nu volkomen verward, heeft schrammen en verwondingen opgelopen, en struikelt in die toestand over iets dat het lijk van haar geliefde blijkt te zijn. In totale paniek stamelt ze de laatste woorden: Oh bist du da.... ich suchte.....

Mathilde Schönberg overleed in 1923, een jaar voor de première van *Erwartung*, slechts 46 jaar oud.

Eroica – een monument voor vrijheid, gelijkheid en broederschap

Wolfgang Amadeus Mozart maakte de cynische kijk op de maatschappelijke verhoudingen van zijn tijd onsterfelijk in de opera *Le nozze di Figaro*. Dat was in 1786, en in 1789 was de Franse Revolutie een feit. In dat jaar werd Beethoven negentien, en de gebeurtenissen moeten op hem een blijvende indruk gemaakt hebben. Tegelijkertijd was de jonge Ludwig natuurlijk in de eerste plaats bezig met zijn carrière, ambitie kan hem niet worden ontzegd.

Nadat Beethoven vanuit zijn geboorteplaats Bonn verhuisd was naar de metropool Wenen en daar zijn eerste kamermuzikale werken publiceerde, werd het tijd om de wereld te veroveren met orkestwerken.

Nadat hij vanuit zijn geboorteplaats Bonn verhuisd was naar de metropool Wenen en daar zijn eerste kamermuzikale werken publiceerde, werd het tijd om de wereld te veroveren met orkestwerken. Hij schreef met zijn negen symfonieën niet alleen een kolossale brok muziekgeschiedenis, maar gaf en passant ook zijn kijk op de maatschappelijke ontwikkelingen die hij meemaakte. De nummers één en twee horen nog net bij de achttiende eeuw, met keurige langzame inleidingen en in de eerste nog een deftig menuet. Maar schijn bedriegt en Beethoven gooit toch dwarsig de kont tegen de krib met het eerste akkoord van zijn *Eerste symfonie*. Een dissonant waarvan het toenmalige publiek zich rotgeschrokken moet zijn. Dat was in 1800. Twee jaar later presenteerde hij zijn *Tweede symfonie*, en daar bewaarde hij zijn modernistische grillen voor de laatste twee delen. Het bedaagde menuet werd vervangen door een hitsig scherzo en de finale was voor het publiek de verbijsterende ervaring van een stotterend orkest.

Beethoven en de revolutie

Met de *Derde symfonie* wilde Beethoven echt groots uitpakken, niet alleen in Wenen maar ook in Parijs. De Franse Revolutie strookte met zijn humanitaire ideeën, maar in Wenen zat men niet

op de Fransozen te wachten. Omgekeerd wilde Beethoven de nieuwe Franse leider, Napoleon Bonaparte, graag voor zich winnen met een gloednieuwe symfonie. Bonaparte was hoe dan ook een propagandist van de schone kunsten, en Beethoven koesterde verlangens om naar Parijs te verhuizen – in Wenen had hij het wel gezien. Hij werkte twee jaar aan de nieuwe symfonie, in 1803 en 1804, en op 2 december 1804 liet Napoleon zich in de Parijse Nôtre Dame kronen tot keizer. Toen Beethoven dat hoorde ontstak hij volgens zijn leerling Ferdinand Ries in apoplectische woede. Maar Beethoven zou Beethoven niet zijn wanneer hij niet zou piekeren over een manier om de nieuw gekroonde keizer toch voor zich te winnen. Beethoven was in de eerste plaats een negentiende-eeuwse zpp-er die zijn werken moest vermarkten in een tijd waarin het auteursrecht nog niet bestond.

LUDWIG VAN BEETHOVEN

Verkopen aan de hoogste bieder dus. Aangezien Beethoven nog steeds afhankelijk was van zijn Weense sponsors hield hij zich op de vlakke, kraste alle toespelingen op 'Grande uomo' (groot man) en Bonaparte door en noemde zijn werk *Sinfonia Eroica*. Een uitstekende oplossing voor een duivels dilemma en een prachtige naam voor een symfonie die ondanks alles perfect in klank brengt wat er in die eerste jaren van de revolutie door de hoofden van de hoopvolle burgers moet zijn gegaan.

De twee enorme klappen waarmee de *Eroica* opent moeten op 7 april 1805 als mokerslagen zijn aangekomen bij het publiek dat zich verzameld had in de concertzaal van het Weense paleis van Fürst Lichnowski. De vorst was een bewonderaar die zijn faciliteiten regelmatig ter beschikking stelde in ruil voor de eerste rechten op Beethovens werken. Wat na die twee klappen tot klinken komt is niet minder dan schokkend – hier vindt een revolutie plaats. Het begint onschuldig – het hoofdthema is identiek met dat van de ouverture *Bastien und Bastienne* van Mozart – maar wat zich vervolgens ontrolt is na meer dan tweehonderd jaar nog steeds adembenemend. Om het tweede deel een Marcia funebre te noemen is visionair, maar luister naar de slotmaten van deze dodenmars en huiver. Hier geeft Beethoven in een paar stokkende zuchten zijn ideeën door aan Gustav Mahler voor de slotmaten van diens *Negende symfonie*. In het Scherzo

wordt duidelijk waarom Beethoven de toonsoort Es-majeur koos voor zijn *Eroica*. Hoornfanfares klinken nooit beter dan in Es, en het trio van dit deel demonstreert dat. Voor de finale keerde Beethoven terug naar de muziek voor *Die Geschöpfe des Prometheus*, zijn enige poging tot een balletmuziek. Een exuberante finale waarin variaties op een thema gecombineerd worden met een fuga – alweer een noviteit die zijn sporen zou nalaten tot ver in de negentiende eeuw.

Het begint onschuldig – het hoofdthema is identiek met dat van de ouverture Bastien und Bastienne van Mozart – maar wat zich vervolgens ontrolt is na meer dan tweehonderd jaar nog steeds adembenemend.

Met zijn *Eroica* overtreedt Beethoven alle gevestigde muzikale regels om zijn ideeën over verlichting, mensenrechten en revolutionair elan in klinkende hoop om te zetten.

Siebe Riedstra

Arnold Schönberg – Erwartung opus 17

tekst: Marie Pappenheim, vertaling: Janneke van der Meulen

I. SZENE

Am Rande eines Waldes. Mondhelle Straßen und Felder; der Wald hoch und dunkel. Nur die ersten Stämme und der Anfang des breiten Weges noch hell.

(Eine Frau kommt; zart, weiß gekleidet. Teilweise entblätterte rote Rosen am Kleid. Schmuck.)

Frau

(Zögernd:)

Hier hinein? ... Man sieht den Weg nicht ... Wie silbern die Stämme schimmern ... wie Birken

(vertieft zu Boden schauend.)

Oh! Unser Garten ... Die Blumen für ihn sind sicher verwelkt ... Die Nacht ist so warm.

(In plötzlicher Angst:)

Ich fürchte mich...

(Horcht in den Wald, beklommen:)

Was für schwere Luft herausschlägt ... wie ein Sturm, der steht ...

(Ringt die Hände, sieht zurück:)

So grauenvoll ruhig und leer ... Aber hier ist es wenigstens hell ...

(Sieht hinauf:)

Der Mond war früher so hell ...

(Kauert nieder, lauscht, sieht vor sich hin:)

Oh! Noch immer die Grille mit ihrem Liebeslied ... Nicht sprechen ... es ist so süß bei dir ... Der Mond ist in der Dämmerung ...

(Auffahrend. Wendet sich gegen den Wald, zögert wieder, dann heftig:)

EERSTE TAFEREEL

Aan de rand van een bos. Paden en velden door de maan beschenen; het bos hoog en donker. Alleen de eerste bomen en het begin van een breed pad nog licht.

(Een vrouw komt op; tenger, in het wit gekleed. Haar jurk is bedekt met rode rozen die een deel van hun bloemblaadjes verloren hebben. Sieraden.)

Vrouw

(aarzelend)

Hier in?... Het pad is niet te zien... Wat glanzen de boomstammen zilver... net berken...

(peinzend naar de grond starend)

O, onze tuin... De bloemen voor hem zijn vast verwelkt... Het is zo'n warme nacht..

(plotseling angstig)

Ik ben bang...

(luistert naar het bos toe gekeerd; bedrukt)

De lucht die daarvandaan komt, is zo zwaar... Als een dreigende storm...

(wringt de handen, kijkt achterom:)

Zo gruwelijk stil en leeg... Maar hier is het tenminste licht...

(kijkt omhoog:)

De maan was daarstraks nog zo helder...

(hurkt neer, luistert, kijkt voor zich uit)

O! Nog steeds die krekel met zijn liefdeslied... Niet praten...Het is zo fijn bij jou... De maan gaat onder

(Opspringend. Draait zich om naar het bos)

Feig bist du ... willst ihn nicht suchen? So stirb doch hier

(Leise:)

Wie drohend die Stille ist ...

(Sieht sich scheu um:)

Der Mond ist voll Entsetzen ... Sieht der hinein?

(Angstvoll:)

Ich allein ... in den dumpfen Schatten

(Mut fassend, geht rasch in den Wald hinein:)

Ich will singen, dann hört er mich...

II. SZENE

Tiefstes Dunkel, breiter Weg, hohe, dichte Bäume. Sie tastet vorwärts. (Noch hinter der Szene:)

Frau

Ist das noch der Weg? ...

(Bückt sich, greift mit den Händen)

Hier ist es eben ...

(aufschreiend:)

Was? ... Laß los!

(Zitternd auf, versucht ihre Hand zu betrachten)

Eingeklemmt? ... Nein, es ist was gekrochen ...

(Wild, greift sich ins Gesicht:)

Und hier auch ... Wer rührt mich an? ...

Fort ...

(Schlägt mit den Händen um sich:)

Fort, nur weiter ... um Gotteswillen ...

(Geht weiter, mit vorgestreckten Armen:)

So, der Weg ist breit ...

(Ruhig, nachdenklich:)

Es war so still hinter den Mauern des Gartens ...

(sehr ruhig:)

Keine Sensen mehr ... kein Rufen und

Lafaard... Wil je hem niet zoeken?

Sterf dan maar hier...

(stil:)

Wat een dreigende stilte...

(kijkt schichtig om zich heen)

De maan is van afschuw vervuld...

Kan ze naar binnen kijken?

(angstig:)

Ik alleen... in het verstikkende duister

(vat moed en loopt snel het bos in:)

Ik ga zingen, dan hoort hij mij...

TWEEDE TAFEREEL

Diepe duisternis, breed pad, hoge bomen, dicht open staand. Ze zoekt zich tastend een weg. (Nog achter het toneel:)

Vrouw

Is dit nog het pad?

(bukt zich, tast met haar handen)

Hier is het effen...

(uitroepend)

Wat?... Laat los!

(bevend overeind, probeert haar hand te bekijken)

Klem?...Nee, er kroop iets...

(slaat wild haar handen voor het gezicht)

En hier ook... Wie raakt me aan?...Weg...

(slaat om zich heen)

Weg, doorlopen... in godsnaam...

(loopt verder, de armen vooruit gestoken:)

Zo, het is een breed pad...

(kalm, peinzend)

Het was zo stil achter de muren van de tuin...

(zeer kalm:)

Geen zeisen meer...Geen geroep en

14 Gehn ... Und die Stadt in hellem Nebel ... so sehnsüchtig schaute ich hinüber ... Und der Himmel so unermeßlich tief über dem Weg, den du immer zu mir gehst ... noch durchsichtiger und ferner ... die Abendfarben ...

(Traurig:)

Aber du bist nicht gekommen.

(Stehenbleibend:)

Wer weint da?

(Rufend, sehr ängstlich:)

Ist hier jemand?

(Wartet. Lauter:)

Ist hier jemand?

(Wieder lauschend:)

Nichts ... aber das war doch ...

(Horcht wieder:)

Jetzt rauscht es oben ... Es schlägt von Ast zu Ast ...

(Voll Entsetzen seitwärts flüchtend:)

Es kommt auf mich zu ...

(Schrei des Nachtvogels.) (Tobend:)

Nicht her! Laß mich ... Herrgott, hilf mir ...

(Stille. Hastig:)

Es war nichts ... Nur schnell, nur schnell

(Beginnt zu laufen, fällt nieder. Schon hinter der Szene:)

Oh, oh, was ist das? ... Ein Körper ... Nein, nur ein Stamm ...

III. SZENE

Weg noch immer im Dunkel. Seitlich vom Wege ein breiter heller Streifen. Das Mondlicht fällt auf eine Baumlichtung. Dort hohe Gräser, Farne, große gelbe Pilze. Die Frau kommt aus dem Dunkel.

Frau

Da kommt ein Licht!

(Atmet auf:)

geloop... En de stad in de lichte mist... Zo vol verlangen keek ik ernaar... En de lucht zo peilloos laag boven de weg die je altijd neemt als je bij me komt... nog transparanter en verder...de avondtinten...

(treurig:)

Maar je bent niet gekomen.

(stilstaand:)

Wie huilt daar?

(roepend, heel zacht, angstig:)

Is daar iemand?

(wacht, luider:)

Is daar iemand?

(weer luisterend:)

Niets... maar dat was toch...

(luistert weer)

Nu ruist er iets hierboven... Het gaat van tak tot tak...

(doodsbang naar opzij wegvlochtend)

Het komt op me at...

(kreet van een nachtvogel.) (razend:)

Niet hier! Laat me... Mijn god, help me...

(Stilte. Gehaast:)

Het was niets...Vlug nu, snel

(begint te lopen, valt; al achter het toneel)

O, o, wat is dat?... Een lichaam...

Nee, een boomstam...

DERDE TAFEREEL

De weg nog steeds donker; langs de weg een brede lichte strook. Het maanlicht valt op een open plek met hoog gras, varens en grote gele paddestoelen. De vrouw komt uit het duister.

Vrouw

Daar is een licht! ...

(Opgelucht:)

Ach! nur der Mond ... Wie gut ...

(Wieder halb ängstlich:)

Dort tanzt etwas Schwarzes ... hundert
Hände ...

(Sofort beherrscht:)

Sei nicht dumm ... es ist der Schatten ...

(Zärtlich nachdenkend:)

Oh! wie dein Schatten auf die weißen
Wände fällt ... Aber so bald muß du fort.

*(Rauschen. Sie hält an, sieht um sich und
lauscht einen Augenblick:)*

Rufst du? ...

(wieder träumend:)

Und bis zum Abend ist es so lang ...

(Leichter Windstoß. Sie sieht wieder hin:)

Aber der Schatten kriecht doch! ... Gelbe,
breite Augen ...

(Laut des Schauderns)

So vorquellend ... wie an Stielen ... Wie
es glotzt ...

(Knarren im Gras. Entsetzt:)

Kein Tier, lieber Gott, kein Tier ... Ich

habe solche Angst ... Liebster, mein

Liebster, hilf mir ...

(sie läuft weiter.)

IV. SZENE

*Mondbeschienene, breite Straße, rechts
aus dem Walde kommend. Wiesen und
Felder (gelbe und grüne Streifen abwech-
selnd). Etwas nach links verliert sich die
Straße wieder im Dunkel hoher Baumgrup-
pen. Erst ganz links sieht man die Straße
frei liegen. Dort mündet auch ein Weg, der
von einem Hause herunterführt. In diesem
alle Fenster mit dunklen Läden geschlos-
sen. Ein Balkon aus weißem Stein. Die Frau
kommt langsam, erschöpft. Das Gewand
ist zerrissen, die Haare verwirrt. Blutige
Risse an Gesicht und Händen.)*

Ach! Het is de maan...Zo prettig...

(weer wat angstig:)

Daar danst iets zwarts...honderd
handen...

(meteen weer beheerst)

Doe niet zo dom...het is de schaduw

(mijmerend)

O! Zoals je schaduw op die witte muren
valt... Maar je moet snel weg.

*(Geruis. Ze houdt stil, kijkt om zich heen,
luistert even:)*

Roep je?...

(weer dromerig:)

En het is nog lang geen avond...

(Lichte windvlaag. Ze kijkt weer rond.)

Maar die schaduw kruipt!...

Gele, grote ogen...

(huiverend)

Wat steken ze uit... als op steeltjes...Die
loerende blik...

(gekraak in het gras; ontzet)

Geen dier, lieve God, geen dier...

Ik ben zo bang... Liefste, mijn liefste,

help me...

(ze loopt verder.)

VIERDE TAFEREEL

*Door de maan beschenen, brede weg, die
rechts uit het bos komt. Weiden en velden
(beurtelings gele en groene stroken). Iets
naar links verdwijnt de weg weer in het
donker van groepjes hoge bomen. Pas
helemaal links zie je de weg vrij liggen.
Daar komt er ook een andere pad op uit,
dat begint bij een huis, met voor alle
ramen donkere luiken. Een wit, stenen
balkon. De vrouw komt langzaam dichter-
bij, uitgeput. Haar jurk is gescheurd, de
haren verward. Bloedige schrammen op
gezicht en handen. Ze kijkt om:)*

16 Frau

(Umschauend:)

Er ist auch nicht da ... Auf der ganzen,
langen Straße nichts Lebendiges ... und
kein Laut ...

(Schauer; lauschend:)

Die weiten blassen Felder sind ohne
Atem, wie erstorben ... kein Halm rührt
sich ...

(Sieht die Straße entlang:)

Noch immer die Stadt ... Und dieser fahle
Mond ... Keine Wolke, nicht der Flügel-
schatten eines Nachtvogels am Himmel
... diese grenzenlose Totenblässe ...

(Sie bleibt schwankend stehen:)

Ich kann kaum weiter ... Und dort läßt
man mich nicht ein ... Die fremde Frau
wird mich fort jagen! ... Wenn er krank ist
...

*(Sie hat sich in die Nähe der Baumgruppen
geschleppt, unter denen es vollständig
dunkel ist:)*

Eine Bank ... ich muß ausruhen ...

(Müde, unentschlossen, sehnsüchtig:)

Aber so lang hab ich ihn nicht gesehen ...

*(Sie kommt unter die Bäume, stößt mit den
Füßen an etwas:)*

Nein, das ist nicht der Schatten der Bank
(mit dem Fuß tastend, erschrocken:)

Da ist jemand ...

(Beugt sich nieder, horcht:)

Er atmet nicht ...

(Sie tastet hinunter:)

Feucht ... hier fließt etwas ...

(Sie tritt aus dem Schatten ins Mondlicht:)

Es glänzt rot ... Ach, meine Hände sind
wund gerissen ... Nein, es ist noch naß, es
ist von dort ...

*(Versucht mit entsetzlicher Anstrengung
den Gegenstand hervorzuzerren:)*

Vrouw

(rondkijkend:)

Daar is hij ook niet... Op heel die
lange weg geen levend wezen en geen
geluid...

(huiverend, luisterend:)

De brede, vale velden zijn zonder adem...
doods... geen halm die zich roert...

(kijkt langs de kant van de weg:)

Nog steeds de stad... en die vale maan...
Geen wolk, niet de schaduw van de
vleugels van een nachtvogel in de lucht...
die eindeloze doodse bleekheid...

(blijft wankelend staan)

Ik kan bijna niet verder...En daar laten
ze me niet binnen...Die vreemde vrouw
zal me wegsturen! Misschien is hij wel
ziek!

*(ze heeft zich naar de groepjes bomen
gesleept, waaronder het volkomen donker
is:)*

Een bank... Ik moet uitrusten...

(moe, besluiteloos, vol verlangen:)

Maar ik heb hem al zo lang niet gezien...

*(gaat onder de bomen staan, stoot met
haar voet tegen iets aan:)*

Nee, dat is niet de schaduw van de bank...
(tast met haar voet, geschrokken:)

Dat is iemand...

(bukt zich, luistert:)

Hij ademt niet...

(tast omlaag:)

Vochtig... er stroomt hier iets...

(komt uit het duister in de maneschijn:)

Een rode glans... Ach, ik heb mijn handen
opengehaald... Nee, het is nog nat, het
komt daarvandaan...

*(probeert met uiterste inspanning het
voorwerp tevoorschijn te trekken:)*

Ich kann nicht.

(Bückt sich. Mit furchtbarem Schrei:)

Das ist er:

(sie sinkt nieder.) (Nach einigen Augenblicken erhebt sie sich halb, so daß ihr Gesicht den Bäumen zugewendet ist. Verwirrt:)

Das Mondlicht ... nein dort ... Da ist der schreckliche Kopf ... das Gespenst ...

(Sieht unverwandt hin:)

Wenn es nur endlich verschwände ... wie das im Wald ... Ein Baumschatten, ein lächerlicher Zweig ... Der Mond ist tückisch ... weil er blutleer ist, malt er rotes Blut ...

(Mit ausgestreckten Fingern hinweisend, flüsternd:)

Aber es wird gleich zerfließen ... Nicht hinsehen ... Nicht darauf achten ... Es zergeht sicher ... wie das im Wald ...

(Sie wendet sich mit gezwungener Ruhe ab, gegen die Straße zu:)

Ich will fort ... ich muß ihn finden ... Es muß schon spät sein ...

(Schweigen. Unbeweglichkeit. Sie wendet sich jäh um, aber nicht vollständig. Fast jauchzend:)

Es ist nicht mehr da ... Ich wußte ...

(Sie hat sich weiter gewendet, erblickt plötzlich wieder den Gegenstand:)

Es ist noch da ... Herrgott im Himmel ...

(Ihr Oberkörper fällt nach vorne, sie scheint zusammenzusinken. Aber sie kriecht mit gesenktem Haupt hin:)

Es ist lebendig

(tastet:)

Es hat Haut ... Augen ... Haar ...

(Sie beugt sich ganz zur Seite, als wollte sie ihm ins Gesicht sehen:)

Seine Augen ... es hat seinen Mund ... Du ... du ... bist du es ... Ich habe dich so

Ik kan het niet...

(bukt zich; met een ijselijke kreet:)

Hij is het!

(valt neer; komt even later half overeind, zodat haar gezicht naar de bomen toegekeerd is; verward:)

Het maanlicht... nee, daar... Dat is die gruwelijke kop... het spook...

(met starre blik:)

Als het nu maar eens verdween...net als dat in het bos...De schaduw van een boom, een rare tak...De maan is verraderlijk...Omdat ze bloedeloos is, schildert ze rood bloed...

(met gestrekte vinger wijzend, fluisterend:)

Maar het is zo weer vervluchtigd... Niet op letten... Het verdwijnt...net als dat in het bos...

(draait zich met geforceerde kalmte naar de weg om:)

Ik wil weg... ik moet hem vinden...

Het is vast al laat...

(Zwijgen, roerloosheid. Ze draait zich half om. Haast juichend:)

Het is er niet meer... Ik wist het...

(draait zich verder om, ziet dan plotseling het ding weer:)

Het is er nog... God in de hemel...

(haar bovenlichaam valt naar voren, ze lijkt in elkaar te zakken, maar ze kruipt met het hoofd omlaag naar voren:)

Het leeft

(tast:)

Het heeft een huid...ogen... haar...

(buigt zich helemaal naar opzij, als wilde ze hem in het gezicht zien:)

Zijn ogen... het heeft zijn mond...

Jij... jij... ben jij het... Ik heb je al zo lang

lang gesucht ... Im Wald und ...

(an ihm zerrend:)

Hörst du? Sprich doch...Sieh mich an ...

(Entsetzt, beugt sich ganz. Atemlos:)

Herrgott, was ist ...

(schreiend, rennt ein Stück fort:)

Hilfe ...

(Von ferne zum Hause hinauf:)

Um Gotteswillen! ... rasch! ... hört mich

denn niemand? ... er liegt da ...

(schaut verzweifelt um sich.)

(Eilig zurück unter die Bäume:)

Wach auf ... wach doch auf ...

(flehend:)

Nicht tot sein ... mein Liebster ... Nur

nicht tot sein ... ich liebe dich so.

(Zärtlich, eindringlich:)

Unser Zimmer ist halbhell ... alles wartet

... die Blumen duften so stark ...

(Die Hände faltend, verzweifeld:)

Was soll ich tun ... Was soll ich nur tun,
daß er aufwacht? ...

*(Sie greift ins Dunkel hinein, faßt seine
Hand:)*

Deine liebe Hand ...

(zusammenzuckend, fragend:)

So kalt? ...

(Sie zieht die Hand an sich, küßt sie.

Schüchtern schmeichelnd:)

Wird sie nicht warm an meiner Brust?

(Sie öffnet das Gewand:)

Mein Herz ist so heiß vom Warten ...

(Flehend, leise:)

Die Nacht ist bald vorbei ... Du wolltest

doch bei mir sein diese Nacht.

(Ausbrechend:)

Oh! es ist heller Tag ... Bleibst du am

Tage bei mir? ... Die Sonne glüht auf uns

... deine Hände liegen auf mir ... deine

gezocht... in het bos en...

(aan hem trekkend:)

Hoor je? Zeg toch iets... Kijk me aan...

*(Ontzet, buigt zich helemaal voorover,
ademloos:)*

Mijn God, wat is...

(schreeuwend; rent een eind weg:)

Help!

(in de richting van het huis:)

In godsnaam... snel! Hoort niemand me

dan?... Hij ligt daar...

*(kijkt vertwijfeld rond; weer terug onder
de bomen:)*

Word wakker... word toch wakker...

(smekend:)

Niet dood zijn... mijn liefste... Wees nu

met dood... Ik houd zoveel van je.

(teder, nadrukkelijk:)

Onze kamer is schemerdonker... Alles

wacht... De bloemen geuren zo sterk...

(vertwijfeld:)

Wat moet ik doen... wat moet ik nu doen,
zodat hij wakker wordt?...

(tast in het donker, pakt zijn hand vast:)

Je lieve hand...

(ineenkrimpend, vragend:)

Zo koud?...

*(trekt de hand naar zich toe en kust haar;
schuchter vleierend:)*

Wordt ze niet warm, zo bij mijn borst?

(maakt haar jurk open:)

Mijn hart is zo warm van het wachten...

(Smekend, zacht:)

De nacht is bijna voorbij... Je wilde

vannacht toch bij me zijn.

(heel heftig:)

O, het is al klaarlicht... Blijf je de hele dag

bij me?... De zon brandt aan de hemel...

je handen liggen op me...je kussen...

Küsse ... mein bist du ... du ... Sieh mich doch an, Liebster, ich liege neben dir ... So sieh mich doch an ...

(Sie erhebt sich, sieht ihn an, erwachend:)

Ah! wie starr ... Wie fürchterlich deine Augen sind ...

(Laut aufweinend:)

Drei Tage warst du nicht bei mir ... Aber heute ... so sicher ... Der Abend war so voll Frieden ... Ich schaute und wartete ...

(ganz versunken:)

Über die Gartenmauer dir entgegen ... So niedrig ist sie ... Und dann winken wir beide ...

(Aufschreiend:)

Nein, nein ... es ist nicht wahr ... Wie kannst du tot sein? ... Überall lebstest du ... Eben noch im Wald ... deine Stimme so nah an meinem Ohr ... immer, immer warst du bei mir ... dein Hauch auf meiner Wange ... deine Hand auf meinem Haar ...

(Angstvoll:)

Nicht wahr ... es ist nicht wahr? Dein Mund bog sich doch eben noch unter meinen Küssen ...

(wartend:)

Dein Blut tropft noch jetzt mit leisem Schlag ... Dein Blut ist noch lebendig ...

(Sie beugt sich tief über ihn:)

Oh! der breite rote Streif ... Das Herz haben sie getroffen ...

(Fast unhörbar:)

Ich will es küssen ... mit dem letzten Atem ... dich nie mehr loslassen ...

(richtet sich halb auf:)

In deine Augen sehn ... Alles Licht kam ja aus deinen Augen ... mir schwindelte, wenn ich dich ansah ...

je bent van mij... jij! Kijk me toch aan, liefste, ik lig naast je...Kijk me dan toch aan...

(Ze komt omhoog, kijkt hem aan, wakker wordend:)

Ach! Wat zijn je ogen star... angstwekkend...

(diepbedroefd:)

Drie dagen was je niet bij me... Maar vandaag... zo zeker... De avond was zo vredig... Ik keek en wachtte...

(in gedachten verzonken:)

Over de tuinmuur, naar jou toe... Ze is zo laag... En dan zwaaien we allebei...

(schreeuwend:)

Nee, nee... het is niet waar...

Hoe kan je dood zijn?...

Overal leefde je... Daarnet nog in het bos... je stem zo vlak bij mijn oor... Steeds, steeds was je bij me...je adem tegen mijn wang, je hand op mijn haar...

(Bang:)

Niet waar... het is niet waar? Je mond gaf zich daarnet toch nog over aan mijn kussen...

(wachtend:)

Je bloed druppelt nog steeds zacht neer... Je bloed leeft nog...

(buigt zich over hem heen:)

O! Die brede rode streep... Ze hebben het hart geraakt...

(Bijna onhoorbaar:)

Ik wil het kussen...met mijn laatste adem... je nooit meer loslaten..

(Komt half overeind:)

Je in de ogen zien...Al het licht kwam toch uit je ogen...Ik werd duizelig als ik je aankeek.

20 *(In der Erinnerung lächelnd, geheimnisvoll, zärtlich:)*

Nun küsst ich mich an dir zu Tode.

(Tiefes Schweigen. Sie sieht ihn unverwandt an. Nach einer Pause plötzlich:)

Aber so seltsam ist dein Auge ...

(verwundert:)

Wohin schaust du?

(Heftiger:)

Was suchst du denn?

(Sieht sich um; nach dem Balkon:)

Steht dort jemand?

(Wieder zurück, die Hand an der Stirn:)

Wie war das nur das letzte Mal? ...

(immer vertiefter:)

War das damals nicht auch in deinem Blick?

(Angestrengt in der Erinnerung suchend:)

Nein, nur so zerstreut ... oder ... und plötzlich bezwangst du dich ...

(Immer klarer werdend:)

Und drei Tage warst du nicht bei mir ...

keine Zeit ... So oft hast du keine Zeit gehabt in diesen letzten Monaten ...

(Jammernd, wie abwehrend:)

Nein, das ist doch nicht möglich ... das ist doch ...

(in blitzartiger Erinnerung:)

Ah, jetzt erinnere ich mich ... der Seufzer im Halbschlaf ... wie ein Name ... du hast mir die Frage von den Lippen geküßt ...

Aber warum versprach er mir, heute zu kommen? ...

(In rasender Angst:)

Ich will das nicht ... nein ich will nicht ...

(Aufspringend, sich umwendend:)

Warum hat man dich getötet? ... Hier vor dem Hause ... Hat dich jemand entdeckt?

...

(Glimlachend bij de herinnering, geheimzinnig, teder:)

Nu kus ik je tot ik sterf.

(Kijkt hem strak aan, na een stilte plotseling, verbaasd:)

Maar je ogen zijn zo vreemd...

(verwonderd:)

Waar kijk je naar?

(heftiger:)

Wat zoek je toch?

(Kijkt rond; naar het balkon:)

Staat daar iemand?

(Kijkt weer naar hem, hand aan het voorhoofd:)

Hoe was het ook weer de laatste keer?

(steeds intenser:)

Was dat toen niet ook in je blik?

(ingespannen in haar geheugen zoekend:)

Nee, alleen zo afwezig...of...en plotseling hield je je in...

(Steeds helderder:)

En drie dagen was je niet bij me...Geen tijd...Zo vaak had je geen tijd de laatste maanden...

(Klaaglijk, haast afwerend:)

Nee, dat kan toch niet...dat is toch...

(in een flits van herinnering:)

Ah, nu weet ik het weer...die zucht in je halfslaap...als een naam...Je hebt me de vraag van mijn lippen gekust...Maar waarom beloofde hij me vandaag te komen?

(In hevige angst:)

Dat wil ik niet...nee, ik wil niet...

(Opspringend, zich omdraaiend:)

Waarom hebben ze je gedood?...Hier

voor het huis...Heeft iemand je ontdekt?

(Aufschreiend, wie sich anklammernd:)

Nein, nein ... mein einzig Geliebter ... das nicht ...

(Zitternd:)

Oh, der Mond schwankt ... ich kann nicht sehen ... Schau mich doch an ...

(rast plötzlich:)

Du siehst wieder dort hin? ...

(Nach dem Balkon:)

Wo ist sie denn ... die Hexe, die Dirne ... die Frau mit den weißen Armen ...

(höhnisch:)

Oh, du liebst sie ja die weißen Arme ... wie du sie rot küßt ...

(Mit geballten Fäusten:)

Oh, du ... du ... du Elender, du Lügner ... du ... Wie deine Augen mir ausweichen! Krümmst du dich vor Scham? ...

(Stößt mit dem Fuß gegen ihn:)

Hast sie umarmt ... Ja? ...

(von Ekel geschüttelt:)

so zärtlich und gierig ... und ich wartete ... Wo ist sie hingelaufen, als du im Blut lagst? ... Ich will sie an den weißen Armen herschleifen ... so

(Gebärde; zusammenbrechend:)

Für mich ist kein Platz da ...

(schluchzt auf:)

Oh! nicht einmal die Gnade, mit dir sterben zu dürfen ...

(Sinkt nieder, weinend:)

Wie lieb, wie lieb ich dich gehabt hab' ... Allen Dingen ferne lebte ich ... allem fremd ...

(in Träumerei versinkend:)

Ich wußte nichts als dich ... dieses ganze Jahr ... seit du zum ersten Mal meine Hand nahmst ... oh, so warm ... nie früher liebte ich jemanden so ... Dein Lächeln und dein Reden ... ich hatte dich so lieb ...

(schreeuwt het uit, zich vastklampend:)

Nee, nee... mijn enige geliefde... dat niet...

(bevend:)

O, de maan verdwijnt... Ik zie niets...

Kijk me toch aan!

(plotseling kwaad)

Kijk je weer die kant op?

(naar het balkon)

Waar is ze dan... die heks, die hoer... die vrouw met de witte armen...

(honend:)

O, daar houd je toch zo van, van die witte armen...hoe je ze rood kust...

(met gebalde vuisten:)

O, jij...jij... jij schoft, leugenaar...

jij... Zoals je ogen me ontwijken!...

Duik je weg van schaamte?...

(duwt met haar voet tegen hem aan:)

Heb je haar omhelsd?...Ja?...

(huiverend van weerzin:)

Zo teder en gretig... En ik wachtte...

Waar is ze naar toe gelopen toen jij hier lag, in je eigen bloed?...Ik zal haar aan haar witte armen hierheen slepen...

(Gebarend, instortend:)

Voor mij is daar geen plaats...

(snikkend)

O! Dat ik niet eens met jou samen mag sterven...

(zinkt neer, huilend:)

Zoveel, zoveel als ik van je hield...

Ver van alles leefde ik... iedereen was me vreemd...

(In dromerij verzinkend:)

Alleen jij bestond voor me...

dit hele jaar... sinds jij voor het eerst

mijn hand pakte... O, zo warm... Nog

nooit heb ik zo van iemand gehouden...

Zoals je lachte en wat je zei... Ik hield

zoveel van je...

(Stille und Schluchzen. Dann leise, sich aufrichtend:)

Mein Lieber ... mein einziger Liebling ... hast du sie oft geküßt? ... während ich vor Sehnsucht verging ...

(Flüsternd:)

Hast du sie sehr geliebt?

(Flehend:)

Sag nicht: ja ... Du lächelst schmerzlich ... Vielleicht hast du auch gelitten ... vielleicht rief dein Herz nach ihr ...

(Stiller, warm:)

Was kannst du dafür? ... Oh, ich fluchte dir ... Aber dein Mitleid machte mich glücklich ... Ich glaubte, war im Glück ...

(Stille. Dämmerung links im Osten. Tief am Himmel Wolken, von schwachem Schein durchleuchtet, gelblich schimmernd wie Kerzenlicht. Sie steht auf:)

Liebster, Liebster, der Morgen kommt ... Was soll ich allein hier tun? ... In diesem endlosen Leben ... in diesem Traum ohne Grenzen und Farben ... denn meine Grenze war der Ort, an dem du warst ... und alle Farben der Welt brachen aus deinen Augen ... Das Licht wird für alle kommen ... aber ich allein in meiner Nacht? ... Der Morgen trennt uns ... immer der Morgen ... So schwer küßt du zum Abschied ... wieder ein ewiger Tag des Wartens ... Oh du erwachst ja nicht mehr ... Tausend Menschen ziehn vorüber ... ich erkenne dich nicht ... Alle leben, ihre Augen flammen ... Wo bist du? ...

(Leiser:)

Es ist dunkel ... dein Kuß wie ein Flammenzeichen in meiner Nacht ...

(stilte en gesnik. Dan langzaam overeind komend:)

Mijn liefste... mijn enige lieveling... heb je haar vaak gekust?...Terwijl ik verging van verlangen...

(Fluisterend:)

Hield je veel van haar?

(Smekend:)

Zeg niet: ja...Je glimlacht droevig... Misschien heb jij ook geleden...Misschien riep je hart om haar...

(Stiller, warm:)

Wat kan jij daaraan doen? ...O, ik vervloekte je...maar je medelijden maakte me gelukkig...Ik dacht dat ik gelukkig was.

(Stilte. Dageraad in het oosten. Laaghangende wolken, waar een zwak schijnsel doorheen straalt, gelig en schemerig als kaarslicht. Ze staat op:)

Liefste, liefste, de dag breekt aan...maar wat moet ik hier alleen doen? In dit eindeloze leven...in deze droom zonder grenzen en kleuren...want mijn grens was de plek waar jij was...en alle kleuren van de wereld kwamen uit jouw ogen... Het licht komt voor allen...maar ik alleen in mijn nacht? De ochtend scheidt ons... steeds weer die ochtend...Zo bedrukt kus je me ten afscheid... Weer een dag van eindeloos wachten... O, maar je wordt nooit meer wakker.... Duizend mensen komen voorbij... Ik herken je niet... Zij leven allemaal, hun ogen fonkelen...Waar ben jij?...

(zachter:)

Het is donker...Je kus als een baken in mijn duisternis...

meine Lippen brennen und leuchten ...
dir entgegen ...
(in Entzücken aufschreiend:)
Oh, bist du da ...
(irgend etwas entgegen:)
ich suchte ...

Mijn lippen branden en gloeien je
tegemoet...
(verrukt uitroepend:)
O, ben je daar. . .
(tot iets gericht:)
ik zocht...

24 Markus Stenz, dirigent

Sinds het seizoen 2012-2013 is Markus Stenz chef-dirigent van het Radio Filharmonisch Orkest, nadat hij vanaf 2002 al enkele ZaterdagMatinees gedirigeerd had. In 2015-2016 werd hij eerste gast-dirigent van het Baltimore Symphony Orchestra, en in januari 2017 conductor in residence bij het Filharmonisch Orkest van Seoul. Het afgelopen seizoen dirigeerde hij veel concerten in de Verenigde Staten, in Baltimore en bij het St Louis Symphony Orchestra en het Minnesota Orchestra. Terug in Europa dirigeerde hij in november, in het openingsseizoen van de Elbphilharmonie in Hamburg, de Duitse première van Glanerts *Requiem für Hieronymus Bosch*, en in Helsinki, Antwerpen en Berlijn. In de Bayerische Staatsoper dirigeerde hij Schrekers opera *Die Gezeichneten*.

Markus Stenz geniet een bijzondere, internationale reputatie als vertolker van eigentijds repertoire, en als operadirigent. Hij wordt beschouwd als een belangrijk

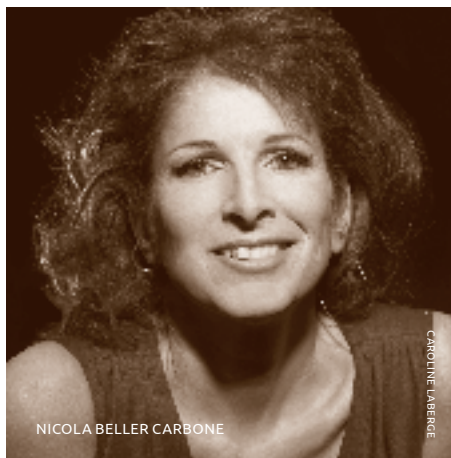
pleitbezorger van de muziek van Hans Werner Henze, van wie hij opera's als *L'Upupa und der Triumph des Sohnesliebe*, *Venus und Adonis* en *Das verratene Meer* in première bracht. Hij leidde voorstellingen in de Scala van Milaan, in de Koninklijke Muntschouwburg in Brussel, bij de English National Opera, de Lyric Opera Chicago, San Francisco Opera, in Los Angeles, het Staatstheater Stuttgart, de Deutsche Oper Berlin, de Bayerische Staatsoper, Staatsoper Hamburg en Oper Frankfurt, en bij de festivals van Glyndebourne, Edinburgh, Bregenz en Salzburg. Stenz was voorheen chef-dirigent van de Keulse opera en van het Gürzenich Orchester in Keulen, waar hij Wagners *Ring* dirigeerde, *Lohengrin*, *Tannhäuser*, *Die Meistersinger von Nürnberg*, *Jenůfa*, *Kát'a Kabanová* en *Die Gezeichneten*. Eerder was hij chef-dirigent en artistiek directeur van het Melbourne Symphony Orchestra, principal conductor van London Sinfonietta en artistiek directeur van het Montepulciano Festival. Als gastdirigent leidde hij orkesten als de Berliner Philharmoniker, het Gewandhausorchester Leipzig, het Koninklijk Concertgebouworkest, de Münchner Philharmoniker, het Tonhalle Orchester Zürich, de Wiener Symphoniker, het Hallé Orchestra, het BBC Scottish Symphony Orchestra, het NHK Symfonieorkest Tokyo, het Orchestre Philharmonique de Radio France en de radio-orkesten van de Bayerische Rundfunk, de HR (Frankfurt), de WDR en de NDR. In de Verenigde Staten werkte hij met de symfonie-orkesten van Chicago, Boston, Los Angeles, Houston en Dallas.

MARKUS STENZ

Nicola Beller Carbone, sopraan

De in Duitsland geboren sopraan Nicola Beller Carbone maakte naam met rollen als Salome en Katerina Izmailova (*Lady Macbeth van Mtsensk* van Sjostakovitsj), die ze in tal van theaters in Duitsland en daarbuiten heeft opgevoerd. Ze studeerde af aan de Escuela Superior di Canto di Madrid en ging na verdere studie bij Astrid Varnay naar de Opera Studio van de Münchener Staatsoper. In 2002 maakte ze haar debuut in *Salome* in Osnabrück, gevolgd door Essen en Weimar. Verder zong ze als Tosca in Braunschweig, Athene, Nantes en Nice, als Ariadne in *Ariadne auf Naxos* in Darmstadt, als Marie (*Wozzeck*) in Essen en Graz, als Katerina Izmailova (*Lady Macbeth van Mtsensk*) in St. Gallen, Berlijn, Weimar, Monte Carlo en Toronto, als Sieglinde (*Die Walküre*) in Weimar. Ze zong in *Turandot* (Busoni) op het Macerata-festival, zong als Eleonore (Kreneks *Karl V*) op de Bregenzer Festspiele en als Rosalinde (*Die Fledermaus*) in Lyon.

NICOLA BELLER CARBONE

CAROLINE LABERGE

Verder was Nicola Beller Carbone te horen als Marietta (*Die tote Stadt* van Korngold), als Gutrune (*Die Götterdämmerung*), in *La voix humaine* (Poulenc), als Nyssia (*Der König Kandaules* van Zemlinsky), als Carlotta (*Die Gezeichneten* van Schreker), als Die Infantin (*Der Zwerg* van Zemlinsky), en als Ophelia (*Hamletmaschine* van Heiner Müller).

Radio Filharmonisch Orkest

Het Radio Filharmonisch Orkest, opgericht in 1945, is een onmisbare schakel in het Nederlandse muziekleven. Behalve het grote symfonische repertoire speelt het orkest, meer dan welk ander Nederlands symfonieorkest, muziek van dit moment. Het betreft vaak premières van werk dat in opdracht van de omroepseries NTR ZaterdagMatinee en AVROTROS Vrijdagconcert wordt geschreven. Vernieuwende concertideeën als *Pieces of Tomorrow* en *Out of the Blue* bereiken een opvallend jong publiek. Vrijwel alle concerten worden rechtstreeks uitgezonden op NPO Radio 4. Dat betekent vanzelf dat het Radio Filharmonisch Orkest optreedt voor een live-publiek dat vele tientallen malen groter is dan een concertzaal ooit zou kunnen herbergen. Het orkest wordt sinds 2012 geleid door chef-dirigent Markus Stenz. Hij heeft illustere voorgangers als Bernard Haitink (beschermheer), Jean Fournet, Hans Vonk, Edo de Waart (eredirigent) en Jaap van Zweden (honorary chief conductor). Het orkest werkte bovendien samen met gastdirigenten als Leopold Stokowski, Kirill Kondrashin, Antal Doráti, Charles Dutoit, Valery Gergiev, Mariss Jansons,

26 Michael Tilson Thomas, Gennady Rozhdestvensky, Peter Eötvös, John Adams, Christoph Eschenbach, Vasily Petrenko, Vladimir Jurowski en Pablo Heras-Casado. Vanaf 1 september 2019 neemt de Amerikaanse Karina Canellakis het stokje van Markus Stenz over. Zij is daarmee de eerste vrouwelijke chef-dirigent van een Nederlands symfonieorkest. De Amerikaan James Gaffigan, vaste gastdirigent sinds 2011, tekende bij tot en met seizoen 2022-2023. In 2014 kreeg het Radio Filharmonisch Orkest een Edison Klassiek Oeuvreprijs toegekend voor zijn verdiensten voor het Nederlandse muzikleven, in 2017 de Concertgebouw Prijs (samen met het Groot Omroepkoor).

→ WWW.RADIOFILHARMONISCHORKEST.NL

Wordt u ook vriend van het Radio Filharmonisch Orkest?

→ WWW.RADIOFILHARMONISCHORKEST.NL/VRIENDEN-VAN-HET-RFO

MARKUS STENZ VOOR HET RADIO FILHARMONISCH ORKEST

BESCHERMHEER

Bernard Haitink

CHEF-DIRIGENT

Markus Stenz

HONORARY CHIEF**CONDUCTOR**

Jaap van Zweden

ERE-DIRIGENT

Edo de Waart

VASTE GASTDIRIGENT

James Gaffigan

ASSISTENT DIRIGENT

Frans-Aert Burghgraef

Sander Teepen

EERSTE VIOOL

Joris van Rijn

Dimiter Tchernookov

Alexander Baev

Roswitha Devrient

Maria Escarabajal

Alberto Johnson

Mariska Godwaldt

Masha Iakovleva

Kerstin Kendler

Pamela Kubik

Leonie Mensink

Pedja Milosavljevic

Theo Ploeger

Gerrie Rodenhuis

Pieter Vel

Ruud Wagemakers

TWEEDE VIOOL

Casper Bleumers

Sarah Loerkens

Eveline Trap

Zofia Balcar

Ian van den Berk

Michiel Eekhof

Wouter Groesz

Annemarie van Helderer

Esther Kövy

Dana Mihailescu

Renate van Riel

Alexander van den Tol

Nina de Waal

Frits Wagemoorde

ALTVIOOL

Huub Beckers

Arjan Wildschut

Igor Bobylev

Sabine Duch

Marije Helder

Erik Krosenbrink

Annemarie Konijnenburg

Annemieke Huls

Ernst Grapperhaus

Celia Hernandez

CELLO

Michael Stirling

Harm Bakker

Winnifred Beldman

Mirjam Bosma

Crit Coenegracht

Sebastiaan van Eck

Anneke Janssen

Rebecca Smit

Arjen Uittenbogaard

Maaïke Peters

CONTRABAS

Rien Wisse

Walter van Egeraat

Annika Pigorsch

Edward Mebius

Sjeng Schupp

Stephan Wienjusz

Eduard Zlatkin

Marta Fossas

FLUIT

Barbara Deleu

Ellen Alberts

Carla Meijers

PICCOLO

Maïke Grobdenhaar

HOBO

Hans Wolters

Yvonne Wolters

Gerard van Andel

Esther van der Ploeg

KLARINET

Frank van den Brink

Esther Misbeek

Diede Brantjes

Sergio Hamerslag

Letizia Maula

FAGOT

Jos Lammerse

Freek Sluijs

Birgit Strahl

CONTRAFAGOT

Desirée van Vliet

HOORN

Petra Botma

Toine Martens

Frédéric Franssen

Rebecca Grannetia

TROMPET

Hans van Loenen

Raymond Rook

Hans Verheij

TROMBONE

Victor Belmonte Albert

Bram Peeters

BASTROMBONE

Octavio Montava Marin

Reinaldo Donoso

TUBA

Bernard Beniers

PAUKEN

Paul Jussen

SLAGWERK

Hans Zonderop

Vincent Cox

Esther Doornink

HARP

Ellen Versney

CELESTA

Stephan Kiefer

28

volgende concerten

vrijdag 5 april 2019, 20.15 uur
TivoliVredenburg, Utrecht
inleiding Huib Ramaer 19.30 uur
SERIE AVROTROS KLASSIEK 2

Van Bach tot Bartók

Amsterdam Sinfonietta

Candida Thompson concertmeester
Beatrice Rana piano

Wantenaar Nachtmuziek (wereldpremière versie voor strijkorkest)

Bach Klavierconcert in d BWV 1052

Bartók Nachtmuziek

Biber Battalia

Bartók Divertimento

NTR ZATERDAGMATINEE

zaterdag 23 maart 2019, 14.15 uur
Concertgebouw, Amsterdam
WWW.ZATERDAGMATINEE.NL

Groot Omroepkoor: Wantenaar en Goebaidoelina

Groot Omroepkoor

Philipp Ahmann dirigent
Ivan Monighetti cello

Wantenaar Dit zijn de bleeke, bleeklichte weken (opdrachtwerk NTR Zaterdag-Matinee - wereldpremière)
Tsjaikovski Delen uit Negen geestelijke koorwerken
Goebaidoelina Sonnengesang

colofon

PROGRAMMERING

Astrid in 't Veld

PRODUCTIE

Olga Brauers, Manon Tuynman

MARKETING & COMMUNICATIE

Marco van Es, Vera Vos,

Mary Fan Zandkamp

ADMINISTRATIE & FINANCIËN

Stichting Omroep Muziek

PRESENTATIE AVROTROS NPO

RADIO 4

Mark Brouwers

RANDPROGRAMMERING RADIO 4

ERWARTUNG)

Thea Derks

ARTISTIEK LEIDER

Kees Vlaardingerbroek

DIRECTEUR STICHTING OMROEP

MUZIEK

Roland Kieft

MANAGER RADIO FILHARMONISCH

ORKEST & GROOT OMROEPKOOR

Wouter den Hond

PROGRAMMATOELICHTING

Siebe Riedstra

REDACTIE PROGRAMMABOEK

Clemens Romijn

VORMGEVING

Dorine Verharen

EINDREDACTIE

Onno Schoonderwoerd